

MÅLSETTING SOM ESSENSIELT VIRKEMIDDEL FOR REHABILITERINGSTJENESTENE – FORSKNINGSTUTFORDRINGER

Ingvild Kjekken
Nasjonalt revmatologisk rehabiliterings- og kompetansesenter
Revmatologisk avdeling, Diakonhjemmet sykehus
Seksjon for helsefag, Universitetet i Oslo

MÅL I REHABILITERING

"Er en tidsavgrensa, planlagd prosess med **klare mål** og verkemiddel, der fleire aktørar ..." ("Ansvar og meistring", St.meld 21-98/99)

"Rehabilitering er en **målrettet** og tidsbestemt samarbejdsproces mellem en borger, pårørende og fagfolk. Formålet er..." (Marselisborg Centret, 2004)

REHABILITERINGSMÅL

- Levack et al 2006: "Goal planning is considered an essential part of contemporary rehabilitation practice"
- Playford et al 2009; Areas of consensus and controversy about goal setting in rehabilitation: "There is consensus that goal setting is a core component of the rehabilitation process"

EVIDENS FOR NYTTE/EFFEKT AV REHABILITERINGSMÅL

Is goal planning in rehabilitation effective? A systematic review

- Levack et al 2006: Oversiktsartikkel med 19 randomiserte kontrollerte studier av sterkt varierende kvalitet
- Undersøkte effekten av bruk av mål i rehabilitering av voksne personer med ervervede funksjonsnedsettelse (neurological disorders, psychiatric disorders, musculoskeletal disorders, cardiovascular disorders, respiratory disorders and dietary/endocrine disorders)
- Sikker evidens for at beskrevne, spesifikke og utfordrende mål fører til bedre funksjon i utførelse av enkle kognitive og motoriske oppgaver (slag og traumatisk hjerneskade)
- Det er noe evidens for at formulering av mål øker pasienters etterlevelse av behandlingsregimer
- Det er ingen konsistent evidens for hvorvidt målarbeid bedrer effekten av rehabilitering (noen studier rapporterte effekt, andre ikke)

REHABILITERINGSMÅL

- Levack et al 2006: "One of the challenges involved in undertaking this review was the lack of consistently used or agreed definitions for a number of key terms – in particular the terms "goals", "goal planning" and "rehabilitation"
- Schobbie et al 2009: "There is no standard use of terminology in relation to goal setting [...] Neither is there an agreed terminology regarding goal setting's component parts"

UTFORDRING HVA ER REHABILITERINGSMÅL?

Diakonhjemmet
Sykehus

UTFORDRING HVA ER REHABILITERINGSMÅL?

- Rehabiliteringsmeldingen 1999: Rehabilitering skal ha som siktemål å bistå den det gjelder til å "oppnå best mogleg funksjons- og meistringsevne, sjølvstende og deltaking sosialt og i samfunnet"
- Rehabilitering (2012, kap 3, Sandvin): "...rehabilitering retter seg i siste instans mot deltakelse".
- Om rehabilitering. Mot en helhetlig og felles forståelse? (2008, Normann, Sandvin og Thommesen):
 - ✧ Skiller mellom selvhjulpenhet og selvtendighet
 - ✧ Selvtendighet handler i denne sammenheng om *en persons mulighet og rett til å bestemme over vitale livsforhold*
 - ✧ Autonomi

REHABILITERINGSMÅL

- I "Det handler om verdighet" (Bredland, Linge og Vik 2002):
*"Målene må settes med utgangspunkt i denne **hverdagen**, og tiltakene må være realistiske i forhold til målene. Målene må være **konkrete** og vise til **en rolle, en situasjon eller en aktivitet** som er knyttet til brukerens liv og det personen forbinder med **et verdig liv**".*
- I "Lærebok i rehabilitering" (2004, kap 3; Conradi og Rand-Henriksen): knyttes målet til rollebegrepet – dvs "den plass vi innehar i vårt sosiale nettverk som partner, foreldre, barn, arbeidskamerat, venn etc."

SMARTE MÅL

Spesifikke
Målbare
Aktivitetsrelaterte
Realistiske og relevante
Tidsavgrensede

(Mc Lellan 1997)

“Goals does not necessarily need to be achievable, but may reflect patient’s ambitions. Incorporating ambitious difficult to achieve goals may be an important part of patient-centred care”

(Playford et al 2009)

REHABILITERINGSMÅL

Styrende for prosesser som innebærer endring i forhold til

- Observerbar atferd
(for eksempel påkledning, arbeid, fysisk aktivitet)
- Rapportering av (indre) erfaringer
(for eksempel utholdenhet, smerte, tretthet, tankesett)
- Rapportering av opplevelse
(for eksempel tilfredshet eller livskvalitet)

(Bovend'Eerdt et al 2009)

PLAYFORD 2009: MÅL LANGS TO AKSER

- **En tidsakse - når skal målet nås?**
 - ✧ fra nå eller nær fremtid (kortsiktige mål)
 - ✧ via et stykke frem i tid (langsiktige mål)
 - ✧ til fjerne mål (drømmemål)
- **En kompleksitetsakse eller hierarki fra det enkle til det komplekse**
 - ✧ for eksempel ut fra ICF – fra patologi og kroppsfunksjoner til deltagelsesnivå
 - ✧ i ulike kontekster – sykehus / hjem / arbeid
 - ✧ ut fra hva det kreves av tilegnelse av kunnskap, fysiske egenskaper, eller personlige eller sosiale endringer

UTFORDRING

- Er rehabiliteringsmål et forståelig, relevant og entydig begrep for alle involverte?
- Rehabiliteringsmål beskrives som alt fra enkle, konkrete, tids-avgrensede og "realistiske" til vide, abstrakte, langsiktige og ambisiøse/"urealistiske"
- Manglende konsensus om hva et rehabiliteringsmål er/skal være
 - ✧ innad i et team
 - ✧ mellom team og pasient
 - ✧ på tvers av institusjoner/aktører og/eller nivåer i helsetjenesten
 - ✧ ulike fag/forskningsmiljøer
- Uenighet er ofte kamuflert
- Avgrensning mot behandlingsmål og mot tiltak

UTFORMING AV REHABILITERINGSMÅL

MÅLARBEID INNEBÆRER (Bovend'Eerd 2009)

- å beskrive og bli enige om målene som pasienten og teamet skal arbeide mot
- å bli enige om tidsavgrensning for når målene skal nås (eller evalueres)
- å bli enige om metodene/tiltakene som skal brukes for å nå målene
- å bli enige om de involvertes roller og ansvar i prosessen
- dokumentere målene

UTFORMING AV REHABILITERINGSMÅL

- Playford et al 2000: "There is, however, little consensus about how goal-setting should take place"
- Boved'Erdt et al 2009: "...there is relatively little research on the best way of setting goals in rehabilitation..."
 - ✧ Trenger pasienten (og hans/hennes pårørende) å delta på målsettingsmøter?
 - ✧ Hva er et passende antall mål?
 - ✧ Hvordan bør mål formuleres?

UTFORMING AV REHABILITERINGSMÅL

- Holliday et al 2005: Survey of goal-setting methods (UK)
 - ✧ Få respondenter brukte formaliserte metoder for å utforme mål
 - ✧ Pasientene fikk vanligvis ikke noen muntlig eller skriftlig informasjon om målsettingsprosessen i forkant av rehabilitering
 - ✧ De fleste målene ble formulert av den enkelte behandler og pasient i konkrete behandlingssituasjoner og deretter delt med de andre i teamet uten at pasienten var tilstede
 - ✧ Omtrent halvparten av deltakerne ga pasienten en skriftlig dokumentasjon av rehabiliteringsmålene

NRRE 2001

- Ingen enhetlig rehabiliteringsplan med samkjørte mål
- Mange og ulike mål for en og samme bruker
- Pasientens rehabiliteringsprosess var tilfeldig og fragmentarisk dokumentert
 - ✧ Hver faggruppe dokumenterte for seg
 - ✧ Dokumentasjonen var ikke samkjørt i innhold
 - ✧ Dokumentasjonen ble oppbevart ulike steder
 - ✧ Faggruppene hadde ikke tilgang til hverandres dokumentasjon
 - ✧ Fagfolkenes prosess ble dokumentert – ikke pasientens
- DIPS utformet for særfaglig dokumentasjon – utfordrende å få til tverrfaglige og fleksible dokumenter hvor flere kan skrive inn over en lengre periode

2011: SEKS SENTRE I ROS-PROSJEKTET

- To sentre hadde tverrfaglige mål, tre hadde profesjons-spesifikke mål, ved det siste ble pasienten oppfordret til å utforme egne mål
- Ett av sentrene hadde en struktur for målsamtale
- Pasienten deltok ikke i tverrfaglige målsettingsmøter ved noen av sentrene
- Ett senter hadde rehab plan i DIPS hvor mål var dokumentert, ett hadde skriftlig rehab plan på papir, ved to sentre ble mål dokumentert av hver enkelt profesjon i DIPS, ved ett skriftlig i sykepleiejournal i papirform, og ved det siste av pasienten i et privat notat
- Pasienten fikk rutinemessig kopi av rehab-planen ved ett senter

UTFORDRING

- Hvor og hvordan foregår målsettingsprosessene?
- Hvor og hvordan dokumenteres målene?

DELTAGERNES TRYGGHET OG KOMPETANSE

- St.meld 21-98/99: "Brukaren vil vite kva det er som hindrar dei i å delta sosialt og i samfunnet, og kva faktorar som kan gi sterkare styring over eige liv"
- Sandvins i "Rehabilitering" 2012: Dette skal danne utgangspunktet for definering av mål og virkemidler, og for utformingen av en helhetlig, koordinert og individuelt tilpasset plan for rehabiliteringsprosessen

DELTAGERNES TRYGGHET OG KOMPETANSE

- Playford et al 2000: "Formal goal setting was felt to be an activity unusual for many of the patients"
- Holliday et al 2005: "Goal setting in neurological rehabilitation: Patients' perspectives". I intervjuer påpeker pasienter at
 - ✧ informasjon om hva rehabiliteringsmål er og hva målsettings- og rehabiliteringsprosess innebærer er forutsetning for aktiv deltagelse
 - ✧ uforutsigbar sykdomsutvikling kan gjøre det vanskelig å sette konkrete mål
 - ✧ kunnskap om egen sykdom og prognose gjør det enklere
 - ✧ relasjon til helsearbeider og tid påvirker målsettingsprosessen
 - ✧ målene må være personlige og meningsfulle for pasienten

DELTAGERNES TRYGGHET OG KOMPETANSE

- Mangel på konsensus, erfaring, struktur og prosedyrer for gjennomføring av målsettingsprosesser hos "rehabiliteringsarbeidere"
- Kan gjøre at de ulike aktørene vegrer seg for "innsyn" i prosessen

UTFORDRING

- Få tilgang / tillatelse til å observere målsettingsprosesser
- Finne frem til / få innsyn i dokumentasjon av mål og prosesser

TEORETISK FORSTÅELSE REHABILITERINGSMÅL

Schobbie et al 2009: "Development of the evidence base is further hindered because goal-setting practice is largely a-theoretical, with a commonsense approach to implementation rather than practice based on a sound theoretical rationale"

TEORETISK FORSTÅELSE REHABILITERINGSMÅL

Playford et al 2009:

- Rehabiliteringsfeltet bruker elementer fra ulike modeller og teorier
- Disse er ofte utviklet innen andre felt, og ingen av dem gir tilfredsstillende forklaring på hvordan mål bør eller kan brukes i rehabilitering
- De kan ofte brukes kun innen avgrensede områder i rehabilitering
- Behov for å utforske hvordan eksisterende teorier og modeller kan/bør brukes og for å utvikle rehabiliteringsspesifikke målteorier

HVORDAN FORSTÅ/ANALYSERE/FORKLARE?

- Mange foreslår eller bruker ICF som et felles språk for målsettingsprosesser i rehabilitering (Harty et al 2011, Rentsch et al 2003, Stucki et al 2003, Dahl 2002, Steiner et al 2002)
- Rehabilitering (2012): Solvang beskriver ICF som en lovende faglig fellesnevner og et grenseobjekt innen rehabiliteringsfeltet
- ICF er en modell og et klassifikasjonssystem, ikke en teori
- ICF forskeres og helseprofesjoners språk – ikke folks "hverdagsspråk"
- Mål formulert av pasienter passer ikke nødvendigvis inn i ICFs terminologi og klassifikasjonssystem

ORIGINAL REPORT

IDENTIFICATION AND COMPARISON OF REHABILITATION GOALS
AFTER MULTIPLE INJURIES: AN ICF ANALYSIS OF THE PATIENTS',
PHYSIOTHERAPISTS' AND OTHER ALLIED PROFESSIONALS' REPORTED
GOALS

Helene L. Soberg, PT, PhD¹, Arnstein Finset, PhD², Olav Roise, MD, PhD³ and
Erik Bautz-Holter, MD, PhD¹

Table III. *Distribution of the ICF components body functions/structures, activities/participation* and environmental factors and the not definable categories applied on the reported goals for 66 patients with multiple injuries and on the provider' goals*

ICF components and not definable categories	Coded goals, patients (%) n=66	Coded goals, professionals (%) n=76
Body functions/structures	8.6	52.8
Activities	16.2	19.6
Participation	31.7	10.7
Environmental factors	4.5	5.8
Not definable physical health	39.1 %	11.2 %
Not definable mental health	Ikke klassifiserbar	Ikke klassifiserbar
Not definable general health	Ikke klassifiserbar	Ikke klassifiserbar
Not definable activities and participation	Ikke klassifiserbar	Ikke klassifiserbar
Not definable quality of life	Ikke klassifiserbar	Ikke klassifiserbar
Sum	100	100

PASIENTERS MÅLBESKRIVELSER

Bjor 2004: Analyserte rehabiliteringsmål hos pasienter på revmatologisk rehabiliteringsenhet (NRRE)

- Konkluderte med at pasientenes målbeskrivelser ofte er uklassifiserbare i ICF - de passer ikke inn i klassifikasjonssystemet
- Eksempler på målbeskrivelser som ikke lot seg klassifisere i ICF
 - ✧ Å lære meg å sette grenser
 - ✧ Å komme meg ut av et destruktivt parforhold
 - ✧ Å bearbeide hvordan det var å vokse opp med en revmatisk sykdom

EKSEMPEL ANALYSE MED "LENKING" TIL ICF-KATEGORIER

- Stå og se sønnen min spille en hel fotballkamp
 - ✧ "Stå" **d4154 Opprettholde en kroppsstilling** "Opprettholde stående stilling"
 - ✧ "Se på" **b210 Synsfunksjoner** "Sanse lys og farge, og se størrelse, form og avstand"
 - ✧ "Sønnen" **e310 Nærmeste familie** "Individer som er i familie ved fødsel, ekteskap eller andre forhold regnet som nærmeste familieforhold i aktuelle kultur, som ektefeller, partnere, foreldre, søsken, avkom, fosterforeldre, adoptivforeldre og besteforeldre"

EKSEMPEL ANALYSE MED "LENKING" TIL ICF-KATEGORIER

- Stå og se sønnen min spille en hel fotballkamp
 - ✧ "En hel (fotballkamp)" **b1802 Tidsopplevelse** "Spesifikke mentale funksjoner for subjektive opplevelser i forhold til tidens gang og varighet"
 - ✧ "(Se på) en fotballkamp" **d9201 Idrett (?)** "Delta i konkurransesport uformelt eller formelt organisert, idrettsleker eller konkurranser, som man utøver alene eller på lag, som bowling, turn eller fotball"
 - ✧ "Se på sønnen" **d7600 Foreldres relasjon til barn** "Bli og være forelder, både naturlig og ved adopsjon, som ved å få et barn og forholde seg til det som forelder, eller skape og opprettholde et foreldreforhold til et adoptivbarn, og gi fysisk, intellektuell og følelsesmessig næring til barnet"

SPRÅK OG FORSTÅELSE I REHABILITERING

- I rehabilitering handler det om menneskers liv, deres familier/nettverk og omgivelser
- Hverdagslivet er uløselig knyttet til kontekst, og har en subjektiv dimensjon
- Vi bruker et språk som gjenspeiler at mål og mening er knyttet til
 - ✧ Tid (Når, hvor lenge?)
 - ✧ Rom (Hvor?)
 - ✧ Relasjoner (Med/for hvem?)
 - ✧ Betydning (Hva vil/må jeg gjøre og hvorfor?)
- Når dette analyseres ved å "legges under forstørrelses-glasset" kan meningen forsvinne

ALTERNATIVE FORSTÅELSER?

Hammel 2009: Kritisierer ergoterapeuters inndeling av aktiviteter (occupations) i egenomsorg, produktivitet og fritid. Mener at om forståelsen bygget på pasienters erfaringer kunne meningsfylte kategorier for aktivitet og deltagelse være “restorative, as ways to connect and contribute, as engagement in doing, and as ways to connect the past and present to a hopeful future”.

Hvordan “overskride” vår forståelse?

OPPSUMMERING AV UTFORDRINGER

- Er rehabiliteringsmål et forståelig, relevant og entydig begrep for alle involverte?
- Mangel på konsensus, erfaring, struktur og prosedyrer for gjennomføring av målsettingsprosesser
- Vanskelig å vite hvor og når slike prosesser utspilles
- Kan gjøre at de ulike aktørene vegrer seg for "innsyn" i prosessen
- Kan være vanskelig å finne frem til / få innsyn i dokumentasjon av mål og prosesser
- Mangler teorier, modeller og analyseverktøy for mål og målsettingsprosesser som er utviklet i og/eller prøvd ut systematisk i rehabiliteringsfeltet
- Hvordan måle måloppnåelse?

REALISTISKE MÅL...

